

Alexandre Galí i els quàquers

Jordi Garcia Farrero (Universitat de Barcelona)

Carme Galí Izard, *Alexandre Galí a l'exili. Colze a colze amb els quàquers*. Pròleg de Gemma Caballer Albareda. Maçanet de la Selva, Editorial Gregal, 2019, 141 pàgines més índex

Tot coincidint amb els vuitanta anys de la sortida republicana cap a l'exili, ens arriba aquest llibre que l'autora –néta d'Alexandre Galí (1886-1969)– dedica a la diàspora del seu avi, que va marxar de Barcelona el 25 de gener de 1939, el dia abans de l'entrada de les tropes de Franco, i que no va tornar fins a les darreries de 1942, quan la pressió dels alemanys sobre la «França lliure» es va fer més perillosa amb l'ocupació d'aquells territoris. Val a dir que Alexandre Galí el dia de la seva marxa va fer classe normalment a Blanquerna, llavors incorporada a les escoles de la Generalitat, que sota el règim franquista va esdevenir l'Institut Menéndez y Pelayo. Aquest extrem confirma que Galí va apurar fins l'últim moment, més encara si tenim en compte que intel·lectuals com ara Joaquim Xirau i Joan Roura-Parella que acompanyaven Antonio Machado van emprendre el camí de l'exili la nit del dilluns 23 de gener.

Tal com indica Gemma Caballer Albareda en el pròleg. «el llibre ens aproxima a l'exili d'Alexandre Galí en primera persona des d'una triple perspectiva: la privada –a través dels epistolaris– i la íntima i literària –a través dels seus escrits» (p. 9). Es pot afegir que des del 5 d'abril de 1939 fins que finalitza l'exili, «passen 1.136 dies i la numeració

dels poemes arriba a 1.378» (p. 30). Així, doncs, aquests aspectes vitals i poètics es trobem entrelaçats en aquesta obra que posen de manifest que Galí va marxar cap a Camprodon, població on havia nascut. La comitiva estava integrada per l'esposa Josepa Herrera, i quatre dels seus fills: Maria, Salvador, Jordi i Raimon, qui és qui condueix (p. 13). Per tant, la família Galí surt com una més en miq del desqavell de la «retirada», per bé que Galí «té la sort de comptar amb parents als Pirineus» (p. 17). Poc després, i a partir del febrer de 1939 la família queda partida en dos després que l'esposa i els fills menors decideixen, després de passar uns breus dies la frontera, retornar a Catalunya quan ja han començat les represàlies. Sens dubte, la tornada de Galí resulta inviable atès que té molts enemics a Catalunya, especialment entre les autoritats del nou règim. En una carta de Salvador, el fill malalt, amb data de l'1 de desembre de 1940, es llequeix: «El pare té un caràcter contrari a fer-se amics. És massa rigorós» (p. 76).

En aquest punt, tampoc s'ha d'oblidar els sofriments que la seva esposa, Josefa Herrera, va patir durant el franquisme, atès que va ser depurada com inspectora d'ensenyament i destinada a Osca on va viure amb el

seu fill Jordi, que fa uns anys va donar compte i raó d'aquells foscos anys en el treball «Una història exemplar: el cas de depuració de Josefa Herrera i Serra» que es va publicar en el llibre *Mestres i exili* (2003, p. 91-106), en el marc d'unes Jornades organitzades per la Universitat de Barcelona el 2002. Amb tot, i a pesar de tot els perills, Galí té la possibilitat de portar a la solapa la condecoració de la Legió d'Honor, de gran prestigi a França, i així finalment anirà a raure a la caserna de bombers de Tolosa, amb l'esperança d'emigrar cap a Amèrica, destinació que ja havien triat els seus fills Raimon, a Mèxic, i Francesc, a Cuba. Per bé que Alexandre Galí també intentarà en més d'una ocasió donar el salt fins al nou continent, això no va ser factible.

Hem de fer notar que l'autora – Carme Galí – inclou en el llibre uns trets biogràfics d'Alexandre Galí en què posa de relleu les relacions socials del seu avi amb diferents parents, com Bartomeu Galí de qui va ser alumne, i coneguts que esdevenen amics, com Pompeu Fabra, que va donar-li classes de gramàtica, Joan Bardina, que va contractar-lo com a docent per a l'Escola de Mestres, el músic i pedagoq Joan Llonqueres, etc. També durant aquells anys de formació va conèixer Josepa Herrera, amb qui es va casar a Madrid el 1916. És clar que Alexandre Galí va establir una xarxa de relacions que confirma el seu paper de relleu dins del moviment de renovació pedaqògica, fins al punt d'assolir la dimensió de pioner gràcies al seu treball sobre la mesura objectiva dels escolars (p. 25-26). No acaba aquí la cosa perquè la seva dimensió de gestor cultural, al marge de qualsevol partit polític, va fer que treballés a favor de la reconstruc-

ció de Catalunya i la seva visió particular del catalanisme polític (p. 26).

Curiosament, Roura-Parella i Alexandre Galí –ambdós relacionats amb els quàquers– es van mantenir al marge de la militància política, la qual cosa devia facilitar el seu treball amb les institucions quàqueres. Justament, a la revista *Lletres*, que a Mèxic dirigia el poeta Agustí Bartra, Roura-Parella va publicar una extensa nota sobre «L'experiència religiosa i els quàquers» (*Lletres*, núm. 6, junio 1945, p. 17-20), que va tenir una rèplica amb el títol «Religious experience and the Quakers», a la revista *The Friend* (Filadèlfia), vol. 119, núm. 11, 1945, en què deixa constància d'alguns aspectes del moviment quàquer. A tall de simple il·lustració, recordem alguns d'aquests principis, segons detalla Roura-Parella en el seu article: presència del sentiment religiós en el cor de l'home; Crist com a model a seguir i imitar; mística i observança de l'Evangeli; respecte, tolerància i condemna de qualsevol tipus de violència; valoració de la relació interpersonal i de l'amistat; rebuig de qualsevol tipus de discriminació. És a dir, un conjunt d'aspectes que sorqien de l'Evangeli i que a més a més sintonitzaven amb l'esperit franciscà. Per la seva banda, la fe religiosa d'Alexandre Galí va ser un bon ressort per no defallir i mantenir la confiança en un futur incert i complicat, mentre es veia separat de la família.

Convé consignar que Alexandre Galí va entrar en contacte amb els quàquers a través de Josep Maria Trias Peitx, un dirigent d'Unió Democràtica de Catalunya que s'havia instal·lat a França el 1938, que li va obrir les portes de l'American Friends Service Committee, nom oficial dels quàquers americans i que va morir a Prada del Con-

fient el 1979. Mentrestant, amb l'ofensiva alemanya de la primavera de 1940 les coses es compliquen, més encara si tenim en compte que a la tardor va ser afusellat el president Companys.

Els quàquers, que funcionen com una organització no governamental amb delegacions a diferents ciutats de França, estableixen a Tolosa dins un edifici bonic, però mig enrunat (l'antic magatzem de gra Halle aux Grains), un lloc d'acollida que serveix de refugi, de menjador popular i fins i tot de residència temporal. (p. 61)

Primer, la seva col·laboració es donarà a nivell organitzatiu per més endavant assolir una dimensió pedagògica, en accedir a la direcció de la colònia del castell de Larade, sostinguda per l'ajuda quàquera que cada vegada va haver d'atendre a més gent. Sens dubte, aquella colònia infantil del Château de Larade, a la perifèria de Tolosa, va esdevenir una petita república escolar d'una província pedagògica que, a desgrat de tot, apostava pels valors humans, tot donant refugi a molts infants ingressats en els camps d'internament com el de Rivesaltes i perseguits per la seva condició jueva (p. 127) que van ser acollits en diversos castells que van promoure assaigs pedagògics de primer ordre, en un acte col·lectiu de resistència en favor de la dignitat humana¹. En qualsevol cas, i tal com confirma la seva néta, la colònia Château de Larade, que va ser preparada a l'estiu del 1940, va ser una de les més elogiades i tothom destaca la tasca pedagògica d'Alexandre Galí,

molt més que una simple instrucció o direcció d'un centre per a infants. De fet, Galí durant el 1941 va combinar la direcció de la colònia amb altres activitats i durant el 1942 es va dedicar exclusivament a la colònia (p. 100).

Entre els testimonis dels quàquers d'aquella etapa destaca el protagonisme d'Alice Resch que devia fer la fotografia de la coberta del llibre i que es reproduïx també a l'interior i en què es veu com Galí, que tenia la mà esquerra incompleta, dirigeix unes activitats d'horticultura (p. 83). La fotografia es troba a l'arxiu del Museu Memorial de l'Holocaust de Washington i va ser el detonant per tal que Carme Galí iniciés la investigació sobre els vincles del seu avi amb els quàquers durant el seu exili. De fet, els quàquers havien teixit una xarxa de col·laboradores en què sobresurten tres noms, a Tolosa, Helga Holbeck i Alice Resch, i a Perpinyà, Mary Elmes, alhora que es mantenen lligams amb la maternitat d'Elna (p. 127). «L'Alexandre Galí treballa i col·labora amb totes elles: Helga, la directora de Tolosa; Alice, l'enllaç amb altres ciutats, i Mary, la responsable de Perpinyà» (p. 88). Altrament, Carme Galí ha tingut l'encert d'incorporar les opinions de persones com l'Aurora Vidal que amb els seus germans va residir a la colònia i la d'Alice Resch que enalteixen la tasca pedagògica d'Alexandre Galí. Pel que fa a l'Alice Resch s'inclouen fragments d'un informe que va enviar com a delegada dels quàquers als seus superiors, en què es deixa constància que Galí va introduir el règim d'autoqovern sota el lema de llibertat amb responsabilitat, alhora que destaca que «el Sr. Galí té molt d'èxit fent de pare per tot aquests infants per la manera com té de pren-

(1) Maurice Capul, «Des châteaux comme lieux de nouveaux modèles éducatifs (région de Toulouse, 1939-1945)», *Empan. Prendre la mesure de l'humain*, 2005/3, núm. 59, p. 182-189.

dre interès personal de cadascun d'ells» (p. 122).

Precisament, va ser gràcies al suport d'aquestes dirigents quàqueres que Galí va obtenir un permís a començament del mes d'octubre de 1942 per traslladar-se fins a la Cerdanya, «per inspeccionar algunes cases que ens ofereixen per instal·lar-hi colònies d'infants» (p. 136), quan la salut del seu fill Salvador s'agreujava i els alemanys estaven a punt d'ocupar el que s'havia considerat com a França lliure. De fet, els nazis van ocupar Tolosa a primers de novembre de 1942, la qual cosa va decidir-lo a passar la frontera de nit en secret a través d'una riera (probablement el riu Reür) a la Cerdanya. Des de Puigcerdà va agafar un tren fins a Centelles, on es va retrobar amb el seu fill Salvador, ingressat a Puig Olena (Sant Quirze de Safaja). «Per tant, Alexandre Galí només duu una maleteta amb unes llibretes on hi ha escrits uns poemes que no mostrarà mai a ningú» (p. 138). Però aquests poemes –més d'un miler, degudament anotats, i que com hem dit apareixen al llarg del llibre– han servit per il·lustrar l'estat d'ànims de Galí durant els seus quasi quatre anys d'exili, des del gener de 1939 fins a finals de la tardor de 1942, perquè al Nadal d'aquell any ja es va trobar a faltar la presència de Galí a la colònia del castell de Larade. Llavors, com conclou la seva néta, va acabar un exili, però va començar un altre: l'exili interior que constitueix, com bé diu el tòpic, una altra història. Al cap i a la fi, té raó la proloquista –Gemma Caballer– quan afirma que «no hi ha un exili, n'hi ha molts». Si més no, aquest llibre n'il·lumina un d'ells i, no menys important, posa de relleu el paper dels quàquers en aquella tragèdia que va afectar adults com Alexandre Galí i, igual-

ment, molts infants innocents. Comptat i debatut, podem considerar l'acció dels quàquers com un raig de llum enmig de la foscor i la barbàrie.